

РОЗВИТОК АДВОКАТУРИ В УКРАЇНІ В 1917-1920 РОКАХ

Зміна політичної влади в Україні призвела до зміни напрямку розвитку адвокатури. Більшовицька теорія порвала з віковою традицією, відповідно до якої на правову систему накладалися етичні обмеження. Право стало розглядатися як продовження політичної влади, а правові інститути ставали інструментами, котрі пролетаріат використовував у своїх цілях.

Постановою «Про введення народного суду» від 4 січня 1918 р. новий уряд знищив усі судові органи попереднього державного ладу та інститути, що знаходилися при них, у тому числі — присяжну і приватну адвокатури.

як і декрет «Про суд» № 1, прийнятий РНК сеср 24 листопада 1917 р., постанова від 4 січня 1918 р. ввела нову форму обвинувачення і захисту як у загальних судах, так і в революційних трибуналах, відповідно до якої «усі громадяни старші 18 років могли бути обвинувачами і захисниками в суді і на попередньому судовому слідстві». аналогічно вирішувалося і питання про захист в революційних трибуналах за Положенням, затвердженим 23 лютого 1918 р.

Загальна судова система і система революційного трибуналу були утворені декретом про суд і тимчасовим положенням про народні суди і революційні трибунали від 14 лютого 1919 р. Найважливішою особливістю організації захисту за зазначеним Положенням було утворення окремих колегій правозаступників і окремих колегій обвинувачів для народних судів і революційних трибуналів. члени перших обиралися з числа громадян, які відповідали вимогам, установленим для виборців, відповідними виконкомом рад, та одержували заробітну плату від держави.

ідея організації адвокатури на засадах правозаступництва знайшла своє законодавче вирішення у декреті від 17 лютого 1919 р. і не піддавалася будь-яким змінам аж до 1922 р. З новою силою дискусія про засади побудови адвокатури спалахнула напередодні судової реформи 1922 р. і в перші роки її проведення.

Завершення громадянської війни, перехід до нового, мирного етапу розвитку держави, до нової економічної політики зумовили широку законотворчу діяльність, перебудову судової системи, створення спеціального органу нагляду за законністю — прокуратури, а також утворення на нових засадах радянської адвокатури.

2 жовтня 1922 р. було прийнято Положення про адвокатуру української рср, яким замість колегій правозаступників були створені нові адвокатські органи — губернські колегії захисників у кримінальних і цивільних справах. ці колегії, на відміну від колегій правозаступників, були наділені деякими правами самоврядування. так, після затвердження першого складу колегії захисників президією губвиконкому вони обирали свої президії, що здійснювали прийом нових членів колегії. На президію покладалося також вирішення інших питань діяльності колегії й юридичної консультації: нагляд і накладення дисциплінарних стягнень; призначення безкоштовного захисту; організація юридичних консультацій тощо.

однією з особливостей діяльності адвокатури після 1922 р. було те, що надання юридичної допомоги, здійснення захисту в судах мали індивідуальний характер: адвокати приймали громадян, що зверталися до них, удома, у своїх приватних кабінетах. разом із тим Положення про адвокатуру зобов'язувало їх чергувати в юридичних консультаціях. таким чином, невідома дореволюційній адвокатурі функція організації юридичної допомоги населенню набула обов'язкового характеру.

індивідуальна форма діяльності адвокатів відповідала суспільнополітичним умовам того часу, зокрема — новій економічній політиці, з якою пов'язаний новий важливий етап розвитку адвокатури України, обумовлений необхідністю судової реформи 1922 р. таким чином, перше Положення про адвокатуру української республіки становило собою важливий законодавчий акт, що заклав підвалини оформлення адвокатури України.

у розвиток Положення про адвокатуру Нкю 27 грудня 1922 р. затвердив Положення про консультації для надання юридичної допомоги населенню, що організуються колегією захисників. кожна консультацію очолював завідувач, що обирався на строк шість місяців загальними зборами членів даної консультації з наступним затвердженням президією колегії захисників. кошти консультацій складалися із сум, що надходили на їх утримання від президії, а також із доходів самої консультації.

отже, колегії захисників уже в ті роки мали тверду структуру, чітке підпорядкування юридичних консультацій президії колегії. узаконювалося втручання президії у професійну діяльність адвокатів шляхом безпосереднього керівництва, постійних перевірок, контролю з боку Нкю. це негативно позначалося на самостійності, принциповості адвокатів при виконанні ними професійних повноважень.

16 грудня 1922 р. вцвк прийняв Положення про судоустрій української рср, де передбачалося, що з метою забезпечення трудящих юридичною допомогою при вирішенні цивільних спорів та здійснення захисту у кримінальних справах при губернських судах (і під їхнім наглядом) діють колегії захисників. таким чином, натомість губернських рад народних судів нагляд за діяльністю колегій покладался на губернські суди.

При проведенні судової реформи 1922 р., у межах якої відбувалося становлення адвокатури, співіснували дві форми діяльності колегій захисників: приватна практика і робота в юридичних консультаціях. до середини 20х років перша форма переважала. але в ці роки зріс авторитет колегій, де юридична допомога переважно надавалася безкоштовно.